

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

वायुव्यं श्वेतमालभेत् भूतिंकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप॑ धावति स एवैन् भूतिं गमयति भवत्येवातिक्षिप्रा देवतेत्याहुः सैनोमीश्वरा प्रदहु इत्येतमेव सन्त वायवै नियुत्वं आलभेत नियुद्धा अस्य धृतिर्धृत एव भूतिमुपैत्यप्रदाहाय भवत्येव (१)

वायवै नियुत्वं आलभेत् ग्रामकामो वायुर्वा इमाः प्रजा नस्योता नैनीयते वायुमेव नियुत्वंन्तङ्गु स्वेन भागधेयेनोप॑ धावति स एवास्मै प्रजा नस्योता नियंच्छति ग्राम्येव भवति नियुत्वं भवति ध्रुवा एवास्मा अनपगाः करोति वायवै नियुत्वं आलभेत प्रजाकामः प्राणो वै वायुरपानो नियुत्प्राणोपानौ खलु वा एतस्य प्रजाया (२)

अपक्रामतो योऽल्पं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते वायुमेव नियुत्वंन्तङ्गु स्वेन भागधेयेनोप॑ धावति स एवास्मै प्राणापानाभ्यां प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजां वायवै नियुत्वं आलभेत ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत् प्राणापानौ खलु वा एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वंन्तङ्गु स्वेन भागधेयेनोप॑ (३)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दंधात्युत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीन्थसोऽकामयत प्रजा:
पुशून्थमृजुयेति स आत्मनौ वृपामुदकिखदुत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततो-
ऽजस्तूपरः समभवत्तङ्ग स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स
प्रजाः पुशूनसृजत यः प्रजाकामः (४)

पुशुकामः स्याथ्स एतं प्राजापत्यमुजं तूपरमालभेत प्रजा-
पतिमेव स्वेन भागुधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां पशून्प्रजनयति
यच्छ्वश्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपं यन्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्वावा-
यदव्यां इव शफास्तदवीनां यदुजस्तदुजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
पशवस्तान् (५)

रूपेणवावरुन्धे सोमापौष्णं त्रैतमालभेत पुशुकामो
द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावुभिजायेते ऊर्ज पुष्टि
तृतीयः सोमापूषणावेव स्वेन भागुधेयेनोप धावति तावेवास्मै
पुशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं
एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुम्बरो यूपो भवत्यूर्गर्वा
उदुम्बर ऊर्क्षशव ऊर्जैवास्मा ऊर्ज पुशूनवरुन्धे॥ (६)

भवत्येव प्रजायां आमयति वायुमेव नियुत्वन्तु श्वेन भागुधेयेनोप प्रजाकामस्तान् यूपस्थयोदश-
च॥६॥ [१]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्माथ्मृष्टाः परांचीरायन्ता
वरुणमगच्छुन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददाथ्सो-

अब्रवीद्वरं वृणीष्वाथं मे पुनर्देहीति तासां वर्माऽलभत् स कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्याथ्स एतं वारुणं कृष्णमेकशितिपादुमालभेत् वरुण- (७)

मेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुच्चति कृष्ण एकशितिपाद्बवति वारुणो ह्येष देवतयो समृद्ध्ये सुवर्भानुरासुरः सूर्यं तमसाऽविच्छुत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्य यत्प्रथमं तमोऽपाप्नन्थ्सा कृष्णाऽविरभवद्यद्वितीयः सा फल्गुनी यत्तृतीयः सा बलक्ष्मी यदच्छुस्थादुपाकृन्तन्थ्साऽविर्वशा (८)

समभवते देवा अब्रुवन्देवपुशुर्वा अयः समभूत्कस्मा इममालफस्यामह इत्यथ वै तर्हल्पा पृथिव्यासीदजाता ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत् प्रथेय पुशुभिः प्र प्रजयां जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामा- (९)

याऽऽलभेताऽऽदित्यानेव कामः स्वेनं भागधेयेनोप धावति त एवैनं प्रथयन्ति पुशुभिः प्र प्रजयां जनयन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा एता मलुहा आलभन्ताऽग्नेर्यो कृष्णग्रीवीः सहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यां ताभिरेवास्मिन्त्रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एता मलुहा आलभे- (१०)

ताऽऽग्नेर्यों कृष्णग्रीवी॑ सँहि॒ता॒मै॒न्द्री॑ श्वेतां बां॒रह॒स्पत्या॑-
मेता ए॒व देवता॒ः स्वेनं भागधेयेनोप॑ धावति ता ए॒वास्मि॑ब्रह्मवर्चसं
द॑धति ब्रह्मवर्चस्यैव भंवति वसन्ता॑ प्रातरा॑ग्नेर्यों कृष्णग्रीवी॒मालंभेत
ग्रीष्मे म॒ध्यन्दिने सँहि॒ता॒मै॒न्द्री॑ शुरद्य॑पराह्ले श्वेतां बां॒रह॒स्पत्यां
त्रीणि वा आ॑दित्यस्य तेजा॑सि॒ व॒सन्ता॑ प्रातर्ग्रीष्मे म॒ध्यन्दिने॒
शुरद्य॑पराह्ले यावं॒न्त्येव तेजा॑सि॒ तान्ये- (११)

वावं रुन्धे संवथ्सुरं पर्यालंभ्यन्ते संवथ्सुरो वै ब्रह्मवर्चसस्य॑
प्रदाता॑ संवथ्सुर ए॒वास्मै॑ ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भंवति
गुर्भिण्यो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भं इन्द्रियमेवास्मि॑न्दधति सारस्वतीं
मेषी॒मालंभेत् य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचुं न वदेद्वाग्वै सरस्वती॑
सरस्वतीमेव स्वेनं भागधेयेनोप॑ धावति॑ सैवास्मि॑न् (१२)

वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भंवत्यपन्नदती भवति॑
तस्मा॑न्मनुष्याः सर्वा॑ वाचं वदन्त्याग्नेर्यं कृष्णग्रीवमा॑लंभेत सौम्यं
बुभ्रुं ज्योगामयाव्यग्निं वा ए॒तस्य शरीरं गच्छति॑ सोम॑ रसो॑
यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य॑ शरीरं निष्क्रीणाति॑ सोमाद्रसंमुति॑
यदीतासुर्भवति॑ जीवत्येव सौम्यं बुभ्रुमालंभेताऽग्नेर्यं कृष्णग्रीवं
प्रजाकामः सोमो॑ (१३)

वै रेतोधा अग्निः प्रजाना॑ प्रजनयिता सोम॑ ए॒वास्मै॑ रेतो॑
दधा॑त्यग्निः प्र॒जां प्रजनयति॑ विन्दते॑ प्र॒जामा॑ग्नेर्यं कृष्णग्रीवमालंभेत
सौम्यं बुभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्याम॒नूच्य॑ न विरोचेत् यदा॑ग्नेर्यो भवति॑

तेजं एवास्मिन्तेन दधाति यथसौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेन कृष्णग्रीवा
आग्नेयो भवति तमं एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिन्दधाति बुभुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चस-
मेवास्मिन्त्विष्ठि दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत सौम्यं बुभुमाग्नेयं
कृष्णग्रीवं पुरोधायाऽु स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो
राजज्ञ्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतुस्तेजसैव ब्रह्मणोभयतो राष्ट्रं
परिगृह्णात्येकुधा सुमावृक्षे पुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत वर्णं वृशेतामविं वृशामांदित्येभ्यः कामांय मुलुहा आलभेत तान्येव सैवास्मिन्थ्योमः श्वेतो
भवति त्रिचत्वारि शब्दा॥ १॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामिनमपश्युत्तं
स्वायै देवताया आऽलभतु ततो वै स इमाँलोकानुभ्यं जयद्वैष्णवं
वामनमालभेत स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाँलोकानुभिजयति विषम्
आलभेत विषमा इव हीमे लोकाः समुद्धा इन्द्राय मन्युमते
मनस्वते ललाम प्राशृङ्गमालभेत सङ्गामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्गामं जयतीन्द्रमेव
मन्युमन्तं मनस्वन्तं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
मन्युं मनो दधाति जयति त य सङ्गाममिन्द्राय मरुत्वते
पृश्जिसक्थमालभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तं स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति

यद्युपभस्ते- (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्चिस्तेन मारुतः समृद्धौ पश्चात्पृश्चिसकथो भवति
पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं बुध्रुमालंभेतान्नकामः
सौम्यं वा अन्नं सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा
अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बुध्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धौ
सौम्यं बुध्रुमालंभेत यमलं (१८)

राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेथ्सौम्यं वै राज्यं सोममेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्यैनं राज्यं
नमति बुध्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृद्ध्या इन्द्राय वृत्तुरे ललामं
प्राशृङ्गमालंभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां
गच्छतीन्द्रायाभिमातिष्ठे ललामं प्राशृङ्गमा- (१९)

लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनुं स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत् इन्द्राय वज्रिणे ललामं
प्राशृङ्गमालंभेत यमलं राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव
वज्रिणुं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति
स एनं वज्रो भूत्या इन्द्र्य उपैनं राज्यं नमति ललामः प्राशृङ्गो
भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥ (२०)

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्ति-
मैच्छुन्तस्मा एतान्दशरूषभामाऽलंभन्त तयैवास्मिन्नुचंमदधुर्यो
ब्रह्मवर्चुसकामः स्यात्स्मा एतान्दशरूषभामाऽलंभेतामुमेवादित्यः
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दंधाति
ब्रह्मवर्चस्येव भवति वसन्ता प्रातस्त्रीलङ्गलामानालंभेत ग्रीष्मे
मध्यन्दिने (२१)

त्रीज्ञितिपृष्ठाज्ञुरद्युपराह्ने त्रीज्ञितिवारात्रीणि वा
आदित्यस्य तेजांसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्युपराह्ने
यावन्त्येव तेजांसि तान्येवावरुन्धे त्रयस्त्रय आलभ्यन्ते-
ऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति संवथसुरं पर्यालभ्यन्ते संवथसुरो
वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवथसर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति
ब्रह्मवर्चस्येव भवति संवथसरस्य परस्तात्प्राजापत्यं कदु- (२२)

मालंभेत प्रजापतिः सर्वा देवता देवतास्वेव प्रतितिष्ठति यदि
बिभीयादुश्मर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णः श्याममालंभेत सौम्यो
वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पुशवः स्वयैवास्मै देवतया पुशुभिस्त्वचं
करोति न दुश्मर्मा भवति देवाश्च वै यमश्चास्मिलोकेऽस्पर्धन्तु स
यमो देवानामिन्द्रियं वीर्यमयुवत् तद्युमस्यं (२३)

यमत्वं ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्यद्युयः स्म इति ते
प्रजापतिमुपाधावन्थस एतौ प्रजापतिरात्मन उक्षवशौ निर्मिमीतु

ते देवा वैष्णावरुणीं वृशामालंभतैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव
ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत् यो
भ्रातृव्यवान्धस्याथ्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वृशामालंभतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना
यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृङ्के भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हुतः षोडशभिर्भूर्गैरसिनात्तस्य
वृत्रस्य शीरषतो गावु उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
जघनेऽनूदैतमिन्द्रो- (२५)

इचायुथ्सोऽमन्यत् यो वा इममालभेतु मुच्येतास्मात्पाप्मन
इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभतैन्द्रमृषभं तस्याग्निरेव स्वेन
भागुधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहदैन्द्रेणैन्द्रिय-
मात्मन्नधत्त यः पाप्मना गृहीतः स्याथ्स आग्नेयं कृष्णग्रीवमा-
लंभतैन्द्रमृषभमग्निरेवास्य स्वेन भागुधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्मानुमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो
भवत्येव द्यावापृथिव्यां धेनुमालंभेतु ज्योगपरुद्धोऽनयोरुहि
वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
भागुधेयेनोपधावति ते एवेन प्रतिष्ठां गंमयतः प्रत्येव तिष्ठति
पर्यारिणीं भवति पर्यारीव ह्यैतस्य राष्ट्रं यो ज्योगपरुद्धः समृद्धै
वायुव्यं (२७)

वथस्मा लभेत् वायुर्वा अनयोर्वथ्स इमे वा एतस्मै
लोका अपशुष्का विडपशुष्काऽथैषं ज्योगपरुद्धो वायुमेव स्वेन
भागुधेयेनोपं धावति स एवास्मा इमालोकान् विशं प्रदापयति
प्रास्मा इमे लोकाः सुवन्ति भुञ्जत्येनुं विदुपतिष्ठते॥ (२८)

मृथन्दिने कद्म युमस्य स्पर्धमानो वैष्णावरुणीन्तमिन्द्रौऽस्य स्वेन भागुधेयेनोपसूतो वायुव्यं
द्विचंत्वारि शता ॥८॥ [४]

इन्द्रो वलस्य बिलमपौर्णोर्थस य उत्तमः पशुरासीत्तं पृष्ठं
प्रति सङ्घाहोदकिखदत्तं सहस्रं पशवोऽनूदायन्थस उत्त्रतोऽभवद्यः
पशुकामः स्याथ्स एतमैन्द्रमुत्त्रतमालभेतेन्द्रमेव स्वेन भागुधेयेनोपं
धावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवत्युत्त्रतो (२९)

भवति साहस्री वा एषा लक्ष्मी यदुत्त्रतो लक्ष्मियैव
पशूनवरुन्धे यदा सहस्रं पशून्प्राप्नुयादथै वैष्णवं वामनमा
लभेतैतस्मिन्वै तथसहस्रमच्युतिष्ठतस्मादेष वामनः सर्वाधितः
पशुभ्यं एव प्रजातेभ्यः प्रतिष्ठां दधाति कोऽरहति सहस्रं
पशून्प्राप्नुमित्याहरहोरात्राण्येव सहस्रं सम्पाद्यालभेत पशवो (३०)

वा अहोरात्राणि पशूनेव प्रजातान्प्रतिष्ठां गमयत्योषधीभ्यो
वेहत्तमालभेत प्रजाकाम् ओषधयो वा एतं प्रजायै परिबाधन्ते
योऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दत् ओषधयः खलु वा एतस्यै
सूतुमपि घन्ति या वेहद्वत्योषधीरेव स्वेन भागुधेयेनोपं धावति

ता एुवास्मै स्वाद्योनैः प्रजां प्रजनयन्ति विन्दते (३१)

प्रजामापो वा ओषध्योऽसुत्पुरुषः आपं एुवास्मा असंतः
सद्ददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद् यश्च नापस्त्वावासंतः सद्ददतीत्यन्द्रीः
सूतवंशामालभेतु भूतिंकामोऽजातो वा एष योऽलं भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वृशाऽभंव- (३२)

दिन्द्रमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एुवैनं भूतिं गमयति
भवत्येव य य सूत्वा वृशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव तदिन्द्रियः
साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्नं पुनरुथ्यृष्टमालभेत य आ
तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्यं सोमपीथो यो
ब्राह्मणः सन्ना (३३)

तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबतीन्द्राग्नी एव स्वेनं भागधेयेनोपं
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैन य सोमपीथो नमति
यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे
यदाग्नेयो भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति
पुनरुथ्यृष्टो भवति पुनरुथ्यृष्ट इव ह्येतस्यं (३४)

सोमपीथः समृद्धै ब्राह्मणस्पत्यं तृपरमालभेताभि-
चरन्नह्यन्स्पतिमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तस्मा एुवैनमा-
वृशति ताजगार्तिमार्च्छति तृपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा
लक्ष्मी यत्तृपरः समृद्धै स्फ्यो यूपौ भवति वज्रो वै स्फ्यो

वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बुरुहिः शृणात्येवैन् वैर्मीदक इध्मो
भिनत्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पश्चां जनयन्ति विन्दते भवत्यसत्रैतस्युच्छासीणि च॥७॥ [५]

बारुहस्पत्यं शितिपृष्ठमालभेत् ग्रामकामो यः कामयेत पृष्ठं संमानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैन् पृष्ठं संमानानां करोति ग्राम्येव भवति शितिपृष्ठो भवति बारुहस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्ध्यै पौष्णं श्याममालभेतान्नकामोऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्ध्यै मारुतं पृश्निमालभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो मरुतं एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्ध्या ऐन्द्रमरुणमालभेतन्द्रियकामं इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधातीन्द्रियाव्येव भवत्यरुणो भ्रूमान्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपं समृद्ध्यै सावित्रमुपद्धस्तमालभेत सनिकामः सविता वै प्रसवानामीशो सवितारमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सनिं प्रसुवति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्धस्तो भवति सावित्रो ह्येष (३८)

देवतया समृद्ध्यै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वानेव देवान्धस्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं

प्रयंच्छन्त्यन्नाद एव भंवति बहुरूपो भंवति बहुरूपः ह्यन्नः समृद्धै
वैश्वदेवं बहुरूपमालंभेत् ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव
देवान्धस्वेन भागुधेयेनोप धावति त एवास्मै (३९)

संजातान्प्रयंच्छन्ति ग्राम्येव भंवति बहुरूपो भंवति
बहुदेवत्यौ(१) ह्येष समृद्धै प्राजापत्यं तूपरमालंभेत्
यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयैत्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः खलु
वै तस्य वेद यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन
भागुधेयेनोप धावति स एवैनं तस्मान्धस्मामान्मुश्चति तूपरो भंवति
प्राजापत्यो ह्येष देवतंया समृद्धै॥ (४०)

अस्मा इन्द्रमेवेष संजाता विश्वानेव देवान्धस्वेन भागुधेयेनोप धावति त एवास्मै प्राजापत्यो हि
त्रीणि च॥५॥ [६]

वृषद्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिनन्तस्यै रसः पराऽपततं
बृहस्पतिरूपांगृह्णाथ्सा शिंतिपृष्ठा वृशाऽभंवद्यो द्वितीयः परापततं
मित्रावरुणावुपांगृह्णीताः सा द्विरूपा वृशाऽभंवद्यस्तृतीयः परापततं
विश्वे देवा उपांगृह्णाथ्सा बहुरूपा वृशाऽभंवद्यश्चंतुर्थः परापततं
पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरम्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यलोहितं
परापततद्वद्र उपांगृह्णाथ्सा रौद्री रोहिणी वशाऽभंवद्वारहस्पत्याः
शिंतिपृष्ठामालंभेत् ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागुधेयेनोप
धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दंधाति ब्रह्मवर्चस्येव भंवति छन्दसां

वा एुष रसो यद्वशा रसं इवु खलु (४२)

वै ब्रह्मवर्चसं छन्दसामेव रसेन रसं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे मैत्रावरुणी द्विरूपामालभेत वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै पुर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मां अहोरात्राभ्यां पुर्जन्यं वर्षयतुश्छन्दसां वा एुष रसो यद्वशा रसं इवु खलु वै वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (४३)

रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणी द्विरूपामालभेत प्रजाकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै प्रजाः प्रजायन्ते मित्रावरुणावेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मां अहोरात्राभ्यां प्रजां प्रजनयतुश्छन्दसां वा एुष रसो यद्वशा रसं इवु खलु वै प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामवं (४४)

रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वानेव देवान्थस्वेनं भागधेयेनोपं धावति त एुवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति छन्दसां वा एुष रसो यद्वशा रसं इवु खलु वा अन्नं छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतु ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (४५)

संजाता विश्वानेव देवान्थस्वेनं भागधेयेनोपं धावति त एुवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति छन्दसां वा एुष रसो यद्वशा

रसं इव खलु वै संजाताश्छन्दसामेव रसेन रसं संजातानवरुन्धे
बारहस्पत्यमुक्षवशमालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं (४६)

दंधाति ब्रह्मवर्चस्येव भंवति वशं वा एष चरति यदुक्षा
वशं इव खलु वै ब्रह्मवर्चसं वशेनैव वशं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
रौद्रीः रोहिणीमालभेताभिचरन्त्रुद्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
तस्मा एवैनमावृश्वति ताजगार्तिमाच्छति रोहिणी भवति रौद्री
ह्येषा देवतया समृद्धै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो
वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बुरुहिः शृणात्येवैनु वैर्मीदक इधमो
भिनत्येवैनम्॥ (४७)

अभि खलु वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन प्रजामवं वैश्वदेवा वै ब्रह्मवर्चसं यूप एकान्नविश्वतिश्च॥ ७॥ [७]

असावादित्यो न व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
एताः सौरीः श्वेतां वशामाऽलभन्त तयैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एताः सौरीः श्वेतां वशामालभेतामुमे-
वाऽजदित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दंधाति ब्रह्मवर्चस्येव भंवति बैलुवो यूपो भवत्यसौ (४८)

वा आदित्यो यतोऽजायत् ततो बिल्वं उदत्तिष्ठस्योन्येव
ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बंश्रुकुर्णीमा लभेताभिचरन्वारुणं
दशकपालं पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा

स्तृणुते बभुकुर्णी भंवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपः समृद्धै स्फ्यो यूपो
भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बुरुहिः
शृणा- (४९)

त्यैवैनं वैर्भीदक इध्मो भिनत्यैवैनं वैष्णवं वामनमालभेत् यं
यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भंवति वैष्णवो
ह्यैष देवतया समृद्धै त्वाष्ट्रं वंडबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशुनां
मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
पशुमिथुनान्वजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथैष
पुमान्सन्वंडबः साक्षादेव प्रजां पशूनवरुन्ये मैत्रः श्वेतमालभेत
सङ्गामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भंवति व्यवसाययत्यैवैनं प्राजापत्यं कृष्णमालभेत
वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं
धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भंवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपः
रूपेणैव वृष्टिमवरुन्ये शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा
वर्षयत्यवश्वङ्गो भंवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

वरुणः सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमथस एतां वारुणीं
 कृष्णां वशामपश्यन्ताऽङ्गं स्वार्यै देवताया आऽलभत् ततो वै
 तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेथ्स एतां
 वारुणीं कृष्णां वशामालभेत् वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
 स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद (५३)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवताया समृद्धै
 मैत्रः श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णमपां चौषधीनां च सन्धावन्नकामो
 मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापेऽपां च खलु वा ओषधीनां
 च रसमुपंजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
 तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव भव- (५४)

त्यपां चौषधीनां च सन्धावालभत उभयस्यावरुद्धै विशाखो
 यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्धै मैत्रः श्वेतमा लभेत वारुणं
 कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणः शमयति
 यद्वारुणः साक्षादेवैन वरुणपाशान्मुच्यतुत यदीतासुर्भवति जीवत्येव
 देवा वै पुष्टिं नाविन्द- (५५)

न्तां मिथुनेऽपश्यन्तस्यां न समराधयन्तावश्विना-
 वब्रूतामावयोर्वा एषा मैतस्यां वदद्धुमिति साऽश्विनोरेवाभवद्यः
 पुष्टिकामः स्याथ्स एतामाश्विनीं यमीं वशामालभेताश्विनावेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्पुष्टिं धत्तः पुष्टिं प्रजया
 पशुभिः॥ (५६)

अन्नादौऽन्नाद एव भैवत्यविन्दन्पञ्चत्वारि॑शब्दा॥४॥ [१]

आश्विनं धूम्रललामुमालभेत् यो दुर्ब्रह्मणः सोमं पिपासेदश्विनौ
वै देवानामसोमपावास्तां तौ पश्चा सोमपीथं प्राप्नुतामश्विनावेतस्य
देवता यो दुर्ब्रह्मणः सोमं पिपासत्यश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत् उपैन॑ सोमपीथो नमति॑
यद्घूम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपंहन्ति लुलामो (५७)

भवति मुखुत एवास्मिन्नेजौ दधाति वायव्यं गोमृगमा-
लभेत् यमजंघिवा॑समभिश॑सेयुरपूता वा एतं वागृच्छति॑
यमजंघिवा॑समभिश॑सन्ति॑ नैष ग्राम्यः पशुर्नाऽरण्यो यद्गोमृगो
नैवैष ग्रामे नारण्ये यमजंघिवा॑समभिश॑सन्ति॑ वायुर्वै देवानां॑
पुवित्रं वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति॑ स एवै- (५८)

नं पवयति॑ परांची वा एतस्मै॑ व्युच्छन्ती॑ व्युच्छति॑ तमः॑
पाप्मानं प्रविंशति॑ यस्याश्विने॑ शस्यमाने॑ सूर्यो॑ नाविर्भवति॑ सौर्यं॑
बहुरूपमालभेतामुमेवाऽदित्यङ्॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति॑ स
एवास्मात्तमः॑ पाप्मानमपंहन्ति॑ प्रतीच्यस्मै॑ व्युच्छन्ती॑ व्युच्छत्यपु-
तमः॑ पाप्मानं॑ हते॥ (५९)

लुलामः स एव पद्मत्वारि॑शब्दा॥३॥ [१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्धं वो दिवो या वः शर्मा॑।
भरेष्विन्द्रं॑ सुहवं॑ हवामहे॑होमुचं॑ सुकृतं॑ दैव्यं॑ जनमा॑। अग्निं॑

मित्रं वरुणं सातये भगुं द्यावांपृथिवी मुरुतः स्वस्तयैः। मुमत्तु नः परिज्ञा वसुरुहा मुमत्तु वातो अपां वृष्णवान्। शिशीतमिन्द्रापर्वता युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः। प्रिया वो नामं (६०)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं भानुभिः समिमिक्षिरे ते रश्मिभेस्त ऋक्तभिः सुखादयः। ते वाशीमन्त इष्मिणो अर्भीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः। अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याथ्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मनाः। इन्द्रो मुरुद्धिरकृतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सःशिशातु। सन्नो देवो वसुभिरग्निः सः (६१)

सोमस्तनूर्भीं रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मुरुद्धिर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या वसुभिः सम्बूद्धुर्मुरुद्धी रुद्राः समजानताभि। एवा त्रिणामन्नहृणीयमाना विश्वे देवाः समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रुण्वा नरो नृषद्देने। अरहन्तश्चिद्यमिन्यते सञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे सः हुव्या मानुषाणाम्। उत द्युम्नस्य शवस (६२)

ऋतस्य रश्मिमाददेव। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वार्चीं सुमतिर्वृत्यादऽहोश्चिद्या वरिवोवित्तराऽसंत्। शुचिरपः सूयवंसा अदब्यु उपक्षेति वृद्धवंया: सुवीरः। नकुष्टं ग्रन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ। धारयन्त आदित्यासो जगुथ्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः।

दीर्घाधियो रक्षमाणा (६३)

असुर्यमृतावानश्चयमाना कृष्णानि। तिस्रो भूर्मीर्धारयुत्रीः रुत
द्यूत्रीणि ब्रता विदथे अन्तरेषाम्। कृतेनाऽऽदित्या महि वो महित्वं
तदर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यां नु क्षत्रियाः अव आदित्यान्
यांचिपामहे। सुमृडीकाः अभिष्ठये। न दक्षिणा विचिकिते न सव्या
न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा। पाक्यांचिद्वस्वो धीर्यांचि- (६४)

द्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानुमवस्तु नूतनेन
सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास्त इमं
यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः। इमं मे वरुण श्रुधी हवमुद्या च मृडय।
त्वामवस्युराचके। तत्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानुस्तदाऽशास्ते
यजमानो हुविर्भिः। अहेऽमानो वरुणेह बोद्धुरुशः सु मा न आयुः
प्रमोषीः॥ (६५)

नामाग्निः सः शवस्त्रो रक्षमाणा धीर्यांचिदेकान्नपञ्चशब्दः॥६॥ [११]

वायुव्य प्रजापतिस्ता वरुण देवासुरा एवंसावादित्यो दशरथमिन्द्रो वलस्य बाहस्त्वं वंषद्वारोऽसौ
सौरीं वरुणमाश्विनमिन्द्रं वौ नर एकादशा॥११॥

वायुव्यमाश्वेषीं कृष्णात्रीवीमसावादित्यो वा अहोग्राणि वषद्वारः प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चपटिः॥६५॥

वायुव्यं प्रमोषीः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥२-१॥